

Tür: Araştırma Makalesi

Kabul Tarihi: 31 Mayıs 2024

Gönderim Tarihi: 26 Mart 2024

Yayımlanma Tarihi: 25 Haziran 2024

Atıf Künyesi: Gürakar, Ömer Zülfü (2024), “Azerbaycanlı Şâir Elmas Yıldırım’ın “Oku Bana Özümden” Adlı Şiiri ve Mûsikî Anlayışı” **International Journal of Turkish Academic Studies (TURAS)**, C. 5, S. 1, s. 24- 42.

“AZERBAYCANLI ŞÂİR ELMAS YILDIRIM’IN “OKU BANA ÖZÜMDEN” ADLI ŞİİRİ VE MÛSİKÎ ANLAYIŞI”

Ömer Zülfü GÜRAKAR¹

10.54566/turas.1459548

ÖZ

Rusya'nın 1920 yılında Azerbaycan'ı işgal etmesi, başta Azerbaycan olmak üzere tüm Türk dünyasındaki milliyetçi münevverleri derinden sarsmış ve iç dünyalarında potansiyel halde bulunan Türkçülük kavramının dinamik hale gelmesine sebebiyet vermiştir. Azerbaycanlı ünlü şair Ahmet Cevad'ın başını çektiği bu münevverlerin kaleme aldığı şiirlerde Türkçülük kavramı ön plana çıkarılmış, beşerî açıdan ehemmiyet arz eden hemen her hadiseye ilişkin duygu ve düşünceler hep bu bakış açısına göre şekillenip vücut bulmuştur. Bahsi geçen Türkçü münevverlerden biri de çalışmamıza konu olan Azerbaycanlı şair Elmas Yıldırım'dır. Tahsil hayatını Azerbaycan'da tamamlayan, fikirlerinden dolayı da evvela Dağistan'a, daha sonraları ise Türkmenistan'a

¹ Öğr., Ali Kuşçu Bilim ve Sanat Merkezi/Elazığ, e-posta: omerzulfugurakar85@gmail.com, ORCID 0000-0002-6964-4299

sürgün edilen, Rus rejiminin baskısına dayanamayıp önce İran'a, bir müddet sonra da Türkiye'ye göç eden Elmas Yıldırım, şiirlerinde, başta Rusya'nın Azerbaycan Türklerine yapmış olduğu zulümler olmak üzere gurbet duygusu, sıla hasreti, vatanseverlik ve milliyetperverlik gibi beşerî hisleri son derece veciz bir şekilde dile getirmiştir. Yıldırım'ın şiirlerinde bahsettiği kavramlardan biri de mûsikîdir. O, bu sanat dalına da Türkçülük zaviyesinden bakmış ve Oku Bana Özümden başlıklı şiirini tamamen bu konuya tahsis etmiştir. Çalışmamız, bilhassa bu şiiri yorumlamak suretiyle onun mûsikî anlayışını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Elmas Yıldırım, Azerbaycan, Türkçülük, Müzik, Türkü.

“READ TO ME FROM MYSELF” BY AZERBAIJANI POET ELMAS YILDIRIM

NAMED POETRY AND HIS UNDERSTANDING OF MUSIC

ABSTRACT

Russia's invasion of Azerbaijan in 1920 deeply shook the nationalist intellectuals in the entire Turkish world, especially in Azerbaijan, and caused the concept of Turkism, which was potentially in their inner world, to become dynamic. In the poems written by these intellectuals, led by the famous Azerbaijani poet Ahmet Cevad, the concept of Turkism was brought to the fore, and the feelings and thoughts regarding almost every event of human importance were always shaped and embodied according to this perspective. One of the Turkist intellectuals mentioned is the Azerbaijani poet Elmas Yıldırım, who is the subject of our study. Elmas Yıldırım, who completed her education in Azerbaijan, was exiled first to Dagestan and then to Turkmenistan because of her thoughts. When he could not withstand the pressure of the Russian regime, he emigrated first to Iran and after a while to Turkey. In his poems, he very concisely expressed human emotions such as Russia's oppression of Azerbaijanis, homesickness, patriotism and nationalism. One of the concepts that Yıldırım mentions in his poems is music. He looked at this branch of art from the perspective of Turkism and devoted his poem titled "Oku bana özümden" entirely to this subject. Our study aims to reveal his understanding of music, especially by interpreting this poem.

Keywords: Elmas Yıldırım, Azerbaijan, Turkism, Music, Turkish Folk Song.

GİRİŞ

1920 yılında rejimin değişmesine bağlı olarak Rusya'da insanların dünya görüşleri ile sanatsal anlayışları yeniden şekillendirmiştir. 1920'den sonra, sadece Azerbaycan'ın toplumsal yapı ve yönetim biçimi değişmekle kalmamış, aynı zamanda yöneticileri de değişmiştir. Sonrasında Azerbaycan Türkleri idari pozisyonlarda geri plana itilirken,

Ruslar ve özellikle Azerbaycanlı Ermeniler, Azerbaycan'ın yönetimine başladılar. Azerbaycan edebiyat tarihi araştırmacılarından olan Yavuz Akpınar, yönetimin Ermenilere geçmesinden sonra konuyla ilgili olarak “birçok Azerbaycan Türk’ü ilim adamının, gazetecilerin, yazarların, öğretmenlerin katledildiğini ve 1930’lardaki kolektifleştirme devrinde de binlerce insanın yok edildiğini” belirtir (Akpınar, 1994: 74). Böyle bir dönemde, yani diktatörlük rejiminin hâkim olduğu zamanda, sanatçıların önemli eserler üretmesi kesinlikle zor olmuştur; çünkü düşünce özgürlüğünün olmadığı bir ortamda sanatçılar özgürce ifade edememişlerdir. Bu nedenle, Azerbaycan'ın bağımsızlığını isteyen bazı entelektüeller, ifade özgürlüğünün imkânsız olduğu Sovyet Rusya'nın kızıl istilasından kaçarak mücadelelerini farklı ülkelerde sürdürmüşlerdir. Gurbette oluşan Azerbaycan göçmen edebiyatı ilk denemelerini Azerbaycan dışında yapmıştır. Azerbaycanlı aydınların birçoğu özellikle Türkiye'ye gelerek mücadelelerini basın ve bazı faaliyetler yoluyla buradan sürdürmüşlerdir. Birçok kitap, dergi çıkmış, çeşitli araştırmalar yapılmış, tanıtma yazıları yazılmıştır. Örneğin Mehmet Emin Resulzade, Ahmet Cafeoğlu, Mirza Bala, Abdülvahap Yurtsever, Süleyman Tekiner, Gültekin gibi önemli aydınlar, bir taraftan Azerbaycan muhaceret edebiyatının önemli örneklerini oluştururken diğer taraftan muhaceret edebiyatını araştırmaya çalışmışlardır(Akpınar, 1994: 73).

1917’de yaşanan Bolşevik devrimi başta herkese ümit aşlamışsa da çok geçmeden acı yüzünü göstermiş, kimini türlü işkencelerle ölüme kimini de tehdit gördüğü için memleketinden uzağa sürgün etmiştir. 1917 Ekim İhtilalinin ardından Azerbaycan edebiyatı, 1920’den sonra büyük değişikliğe uğramış, bu tarihten önceki zamanlarda olgun eserler yazmış sanatçılar, hayatlarını farklı yollarla sürdürmüşlerdi. Bir kısmı susmayı, bir kısmı her şeyden uzaklaşmayı, bir kısmı da yaratılan güdümlü edebiyatın sanatçıları olarak devrin gelişmelerine ayak uydurmayı seçmişlerdir. Stalin'in 1937'deki aydınları yok etme kampanyasıyla birlikte, yeni rejimin baskıcı doğası ve farklı görüşlere tahammülsüzlüğü özellikle belirgin hale gelmiştir. Tüm bunların karşısında susmayı kendi bildiği yoldan devam etmeyi, yani davasının uğrunda eserler vermeye çalışan bir grup da vardır. Elmas Yıldırım da bu grubun önemli isimlerinden biridir(Akın,2019: 17).

Elmas Yıldırım'ın ilk şiirleri okuyucular tarafından büyük bir rağbetle karşılanmış; ancak Sovyet idaresinde huzursuzluk yaratmıştır. Bunun nedeni şiirlerindeki Türkçülük fikrinin yanı sıra mensup olduğu sınıf, musavatçılarla olan ideal birliği ile Türklüğe ve Türkiye'ye olan ilgisidir. Araştırmamızın konusunu oluşturan Elmas Yıldırım, şiirleriyle vatan hasretini yaşamış, mensubu olduğu Azerbaycan Türklüğünün sıkıntılarına tercüman olmuştur.

1. Elmas Yıldırım'ın Hayatı

1.1. Elmas Yıldırım'ın Doğumu, Ailesi ve Eğitimi

25 Mart 1907 tarihinde Bakü'nün Çemberekent bölgesi Gala köyünde doğan Elmas Yıldırım, vatanın bağımsızlığı uğrunda yaşayıp ölmenin ne demek olduğunu gerek yaşantısıyla gerekse şiirleriyle hakkıyla anlatan Azerbaycan Muhaceret Edebiyatı'nın önemli isimlerinden biridir. Yakın çevresinden edinilen bilgiye göre doğduğunda kendisine Abdülhasan ismi verilmiş, ancak daha sonraları dedesinin de ismi olan Elmas ismiyle anılır ve tanınır olmuştur(Nebiyev, 1999: 45). Abşeron'un Gala köyünde geçimini ticaretle sağlayan mütevazı bir ailenin mensubu olan Elmas Yıldırım'ın babasının adı Abdülmehemmed, annesinin adı da Nisa Hanım'dır (Nebiyev, 1999: 46).

Ailesinin 1913 senesinde Şüvelen'e göç etmesi üzerine ilk eğitim-öğretimini burada almaya başlayan Elmas Yıldırım'ın gittiği okul, Bakü madenlerinde 1914-1915 yılları arasında çalışmaya gelen İran kökenli Azerî (Güney Azerbaycanlı) işçilerin çocukları için açılan İttihat Mektebi'dir. Bu okulda dersler her ne kadar Azerbaycan Türkçesi ile verilmiş olsa da Elmas Yıldırım kendi çabasıyla Farsçayı da öğrenmiştir ki, bu özelliği onu, daha sonra üniversite eğitimi için katılmış olduğu şarkiyat bölümü seçme sınavlarında avantajlı hale getirmiştir. Yıldırım, İttihad okulunu 1925 yılında bitirerek eğitimini devam ettirmek için Bakü'nün gözde okullarından olan ve dönemin ihtiyaç duyulan öğretmenlerini yetiştiren Abdullah Şaik Numune Mektebi'ni kazanmıştır. Bu okulda Seyyid Hüseyin (ö. ?) ve Abdullah Şaik (ö. 1959) gibi devrin mühim münevverlerinden dersler alan Yıldırım'ın edebî dünyası da zenginleşmeye başlamıştır. Yine bu dönemde Hüseyin Cavid (ö. 1941), Ahmet Cevad (ö. 1937) ve Cafer Cabbarlı (ö. 1934) gibi önemli ediplerle de tanışmış olan Elmas Yıldırım, eserlerini okuyup inceledikçe onlardan etkilenmeye başlamıştır ki, bu kişiler arasında onu en çok etkileyenin Ahmet Cevad olduğunu söyleyebiliriz (Akn,2019: 19).

Elmas Yıldırım, 1927'de Bakü Devlet Üniversitesi'nin Şarkiyat Fakültesi'ne kabul edilmesine rağmen, bu bölümde eğitimine izin verilmez. Bunun sebebi, Yıldırım'ın babasının bir tüccar olmasıdır; çünkü Sovyet yönetimi zenginleri ve tüccarları sosyalizm karşıtı olarak görmektedir. Bu sadece görülen neden asıl neden ise “şiirlerindeki millî duygular ve bir kısım şiirlerinin Türkiye’de yayımlanması” (Okumuş, 2015: 474) olarak söylenebilir. 1928-1929 yılları arasında Kitap Dostları Cemiyeti'nde aktif olarak yer alarak toplantılara katılan ve istişarelerde bulunan Elmas Yıldırım, 1929'da Azerbaycan Proleter Yazarlar Birliği tarafından üyelikten alınmasının ardından tehlikeli görülmüştür ve Komünist Partisi tarafından Dağıstan'a sürgün edilmiştir(Akn, 2019: 21).

1.2. Elmas Yıldırım'ın Sürgün Yılları, Evliliği ve Vefatı

Azerbaycan'ın Namık Kemal'i Elmas Yıldırım, çok çileler çekmiş çok sevdiği yurdundan kaçmak zorunda kalmış yüreği Azerbaycan ve Türklük sevgisiyle dop dolu, "Esir Azerbaycanlı bir şairdir" Esir Azerbaycan'ın bağımsızlığı için şiir yazan haykıran Sovyetlere başkaldıran yiğittir, kahramandır. Yıldırım bir yazardır, bir araştırmacı-derlemecidir, bir dava adamı ve bir rejim mağdurudur(<https://yesiligdir.com/yazar/yazi/7036>) . Elmas Yıldırım, Dağıstan'da sürgündeyken çeşitli faaliyetlerde bulunmuş ve edebî çevrelerde tanınmaya başlamıştır. Sürgünde bulunduğu Dağıstan'da, aynı dili ve dini paylaştığı kardeşleriyle temas kurmuş, gençleri edebî faaliyetlere yönlendirmeye çalışmıştır. Siyasi yönetim, sürgündeki şairin Dağıstan'da yeni kurulan Proleter Cemiyet'e üye olmasını talep etmiştir. Şairin edebî çizgisi bu tarz yolla bu yöne doğru çekilmeye çalışılır. Kısa bir süre içinde özellikle gençler ve aydınlar arasında etkisi artan Elmas Yıldırım "kızıl işgale karşı milli birliğin uyanmasında bir tehdit" olarak görülmeye başlanır. 1930 yılında Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de yayımlanan Dağlar Seslenir kitabı, rejime karşı fikirler içerisinde barındırdığı için satışı yasaklanmıştır. Şair, Derbent'ten Bakü'ye getirildikten sonra bu kez yönetim tarafından Türkmenistan'ın başkenti Aşkabat şehrine sürgün edilmiştir

"Aşkabat'ta, Azerbaycan'dan ve İran'dan sürülen ailelerin çocuklarının eğitim gördüğü bir okulda öğretmenlik yapmıştır. Şair, bu süreçte Türkmenistan'ın vatansever aydınlarıyla ve gençleriyle iyi ilişkiler kurmuş, Türkmenlerin sorunlarıyla yakından ilgilenmiştir." (Yıldırım, 1990: 30).

Etkileyici şiirleri ile çevresinde "istiklalci bir topluluk" oluşturmaya çalışır. Elmas Yıldırım'ın, Türkmenistan'daki sürgün yıllarında Azerbaycan'ın Şamahı şehrinden Türkmenistan'a ailesiyle birlikte sürülen Güney Azerbaycan taraflarından Tebrizli Ziver Hanım'la evlenmiştir (1932'in hemen başlarında) ve bu izdivaçtan Azer adında bir erkek çocuğu olmuştur(Akın, 2019: 23).

Şairin Dağıstan ve Türkmenistan'a sürgün edilmesi, Yıldırım'ın millî şuuru üzerinde daha fazla etki bırakmıştır.

"Beni yurdumun her tarafında dolaştırıyorlar. Milletimin boynunda asılmış her zincir halkası, benim kinimi daha da kuvvetlendiriyor" diyerek kızıl işgalcilere nefretini itiraf etmiştir (Nebiyev, 1999: 62).

Elmas Yıldırım'ın faaliyetleri, siyasi idarenin dikkatini çekmiş ve Sovyet heyeti, ne yaptığını kontrol etmek amacıyla Türkmenistan'a özel bir ajan olan Ekber Ruhi'yi göndermiştir. Ekber Ruhi'nin görevi, Yıldırım'ın etkisini azaltmak ve onun hakkında bilgi toplamaktır. Yıldırım, Ekber Ruhi'nin kendisine yönelik ağır hakaretlerle dolu makalelerini nazara almadan şiirlerine devam etmiştir. Ekber Ruhi Zahmet gazetesinin 12 Ağustos 1932 tarihinde yayımlanan makalesinde Elmas Yıldırım'la ilgili "Musavatçı ve

Türkiyeli Kemalistlerden, biz onun bu durumunu 6-7 yıldan beri bilmekteyiz” diyerek dikkat çeken cümleler söyler. Aşkabat'ta yaşamak için kendisine artık imkân kalmadığını fark eden Elmas Yıldırım, Feyzi Aküzüm'ün ifadesine göre iki seçenek arasından birini seçmek zorundaydı: Ya Ekber Ruhi'nin (komünist rejimin) safına katılacaktı ya da millî heyecanını kaybetmeden mücadeleye devam edecektir (Aküzüm, 1990: 24). Şair, ikinci yolu tercih etmiştir ve 19 Haziran 1933'te eşiyle ve üç aylık oğlu Azer'i yanına alarak, evin lambalarını bile söndürmeden İran'a gitmek için deva kervanıyla yola çıkmıştır. Günlerce süren yolculuğun sonrasında tehlikeyi sezen Elmas Yıldırım, ailesiyle birlikte kervandan ayrılarak yolculuğuna devam etmiştir. İran sınırına vardığında, sınır kurallarına uymamak ve Stalin'in casusu olduğu düşüncesiyle polisler tarafından 25 gün hapis cezasına çarptırılmıştır. Burada çeşitli işkencelere maruz kalmış ve ölümcül böbrek hastalığına yakalanmıştır. Daha sonra suçsuzluğu anlaşılan Yıldırım, serbest kalmış; ancak bu kez fakirlik ve sıkıntılarla dolu yaşam sürmeye başlamıştır. Belki de en çok bu dönemde vatanından ayrı kalmayı hisseden şair, çaresizliğini Azerin Duası adlı şiirinde şu sözlerle ifade etmektedir;

"Hasret kalıp doğma yurdun nazlı müşfik kucağına / Gözler yaşlı boyun bükün
vatansız mı öleceğim? / Göz dikerek yâd illerin şifa vermez ocağına / Böyle garip
bir parçacık kefensiz mi öleceğim?" (Akın,2019: 21).

Elmas Yıldırım'ın İran yaşamı fakirlik içinde geçmiştir. Tedavisi bulunamayan hastalığa İran'da yakalanmıştır. Artık ikinci vatanım dediği Türkiye'ye kaçmak tek isteği olmuştur. “Şah yönetiminin Türklük kadar Türkçe düşmanlığı yapması” Elmas Yıldırım'ın İran'dan Türkiye'ye doğru gitmek istemesinin nedenlerinden biri olarak açıklanmaktadır (Nebiyev, 1999: 68).

İran'da yedi ay kaldıktan sonra 1934'te Türkiye'ye kaçmayı başaran Elmas Yıldırım, ilk olarak Van'a gitmiştir. Daha sonra Ahed Alizade Ural'ın aracılığıyla Elazığ'a ulaşmıştır. 1934-1935 yılları arasında Elazığ'ın Palu ilçesine bağlı Karacabağ mektebinde öğretmenlik yapar. Ardından 1936 ile 1939 yılları arasında Palu ve Keban tahrirat kâtipliği, Elazığ İskân Müdürlüğü görevlerini yapar.

1936 yılında Türkiye'de, Yurdavar ve Eldegez isimlerinde ikiz çocukları olur. Vatanına hasreti, çocuklarına verdiği isimlerde bile belirginleşir. Onlara, ne kadar çok ilde dolaşırlarsa dolaşsınlar, mutlaka vatanlarına geri dönmeleri gerektiğini ima eden bu anlamlı isimleri verir. Ancak çocukların ikisi de çok geçmeden aynı gün vefat eder. Şairin sonraki birkaç yılı oldukça zor geçer. Bu dönemde yaşadığı ardı ardına gelen acılar, şiirlerine yansır. Şöyle ki, Yıldırım'ın oğlundan ayrı kalmaya dayanamayan annesi Nisa Hanım 1939 yılında vefat etmiş, babası Hacı Abdulmehmed 1940 yılında “Türkiye’de oğlunla alakan var!” suçlamasıyla hapse atılmış, kısa bir süre sonra serbest bırakılmış ve 1945 yılında vefat etmiştir. Şairin, Odhan (Ağın, 09.03.1944), Aras (Keban, 22. 03. 1937) ve

Mehmet Bakıhan (Keban, 28.07.1950) isimlerinde Türkiye’de dünyaya gelen üç erkek evladı olduğu, Türkmenistan’da doğan Azer’in İstanbul’da maden mühendisliği yaptığı, Odhan’ın yine İstanbul’da şoför olduğu, Bakıhan’ın ise Almanya’da ticaretle uğraştığı Frankfurt şehrinde olduğu söylenir(Nebiyev, 1999: 74-75).

1939 yılından 1951 yılına kadar Muşan, Hankendi, Arıca, Balibey ve Ağın müdürlüklerinde görev yapar. Daha sonra Tunceli ilinin İresi bucağı müdürlüğünde göreve başlar. İran’da gördüğü işkencelerin sonunda uzun süre sıkıntılar çekmiştir. 14 Ocak 1952’de böbrek hastalığı sebebiyle Malatya’da vefat etmiştir. Şairin mezarının Malatya merkezde bulunan Sancaktar mezarlığında bulunduğu bazı kaynaklarda yazsa da yeri ve son durumu hakkında açık bir bilgi bulunmamaktadır. Elmas Yıldırım, bu tarihten bir ay önce son görev yeri olan Malatya’nın Kale bucağı müdürlüğüne atanmıştır (Aküzüm, 1990: 25).

Elmas Yıldırım hayatının son on yedi senesini Türkiye topraklarında geçirmiştir. “Sürgünün bittiği gurbetin başladığı” bu topraklar onun ikinci vatanı olmuştur.

2. Elmas Yıldırım’ın Edebî Yönü

İttihad Mektebi’nin son dönemlerinde ilk şiir denemelerine başlayan Elmas Yıldırım’ın bu şiirleri, şairliğe ilk adımını atan biri için oldukça başarılıdır. İlk şiirleri Maarif ve Medeniyet, Şark Kadını ve Maarif İşçisi gibi matbuat organlarında çıkan Yıldırım’ın altı şiiri de 1926 senesinde Genç Kızıl Kalemler Mecmuası’nda yayımlanmıştır. 1961 yılında İstanbul’da yayımlanan Fahri Ersavaş’ın Hamasî Türk Şiiri Antolojisi’nin ilk cildinde Yahya Kemal, Mehmet Akif Ersoy, Orhan Şaik Gökyay, Mehmet Emin Yurdakul gibi ünlü şairlerin yanı sıra Elmas Yıldırım’ın A Dağlar, Ne Olardı, Men mi, Lanet Şairliğime, Men Kimem, Dönek Kardeş şiirleri yayımlanmıştır. Şair sürgündeyken Dağıstan Fügerası (Dağıtan), Zahmet (Türkmenistan) gazetelerinde de bazı şiirleri ve makaleleri yayımlanır. Türkiye’de Orkun, Çınar Altı, Özleyiş, Bozkurt, Komünizmle Mücadele gibi dönemin Türkçü şairlerinin yayımladığı dergilerde şiirleri yayımlanır. 1980’li yılların son dönemlerinde bazı şiirleri Edebiyat Gazetesi, Azerbaycan Gençleri, Odlar Yurdu, İlm gazetelerinde, Gençlik ve Ulduz dergilerinde yayımlanmıştır (Nebiyev, 1999: 31). Yıldırım 1936’ya kadar yazdığı şiirlerini Boğulmayan Bir Ses adlı kitapta yayımlar (Okumuş, 2015: 475).

Bekir Nebiyev, Elmas Yıldırım araştırmacılarından birisidir. Elmas Yıldırım ile ilgili kaleme aldığı Didergin Şair adlı eserinde Yıldırım’ı “cığırdaş” şair olarak nitelendirir. Bu dönemde, milliyetçi şairler, Sovyet rejimine ilke olarak muhalif olmayan edebî alanda işbirliğini hedefleyen kalem sahipleri olarak tanımlanır. Çünkü başka bir çalışma ortamı bulamadıkları için bu cemiyet aracılığıyla fikirlerini ifade etmeye ve şiirlerini halka duyurmaya çabalamışlardır. “Cığırdaş” olarak nitelendirilen sanatçılar arasında,

Abdullah Şaik, Hüseyin Cavid, Celil Mehmedguluzade gibi isimler de vardı. Ayrıca Bekir Nebiyev, Azerbaycan Proleter Yazarlar Birliği toplantılarından birinde Yıldırım'ın, o dönem için büyük cesaret gerektiren yeni alfabeye ilgili düşüncelerini söylediğini de vurgulayarak konuşmasını verir;

“Kardeşler, Arap alfabesinden Latin grafikasına geçmek oldukça gereklidir. Türkiye Türkleri de bu yoldadırlar. Fakat ben eminim ki bu yakın gelecekte uğrayacağımız en dehşetli bir olaya hazırlıktır. Bununla görevli arkadaşlar Moskova'dan verilen fetva ile Kiril alfabesine geçmeye hazırlanıyorlar.” (Nebiyev, 1999: 56).

Toplantılardaki bu tavırlarıyla siyasi otoritenin kara listesine giren Yıldırım,1926 yılında İstanbul'da yayımlanan Hayat mecmuasına gönderdiği A Dağlar, Sevdiğim gibi şiirleriyle Sovyet idaresine öfke salmıştır. Azerbaycan Proleter Yazarlar Birliğinin üyelerinden biri olan Mustafa Guliyev, Elmas Yıldırım ile ilgili “Edebiyat Cemiyetinin yazarları içerisinde Türkiye sevdalısı ve musavatçılara âşık olarak Elmas Yıldırım ismi bulunmaktadır. Bu isim Hüseyin Cavid ve Ahmet Cevadların yolunu takip etmektedir. Millî edebiyatı geliştirmek amacıyla hüznü mersiyeler yazan bu tür genç şairlerin edebiyatımızı arındırmalıyız. Cevad, edebiyat alanında bazı gençleri zehirlemeyi başardı. Elmas Yıldırım, Cevad'ın mağduru oldu.” (Akın, 2019: 20) bu sözlerinden sonra Azerbaycan Sovyet yönetiminin dikkati bu yöne çekilmiştir.

2.1. Elmas Yıldırım'ın Şiirlerinde Türkçülük Mefhumu

Farklı zaman dilimlerinde, politik, toplumsal ve ideolojik olaylar nedeniyle Asya ve Avrupa'nın çeşitli sömürgeci güçleri, büyük devletler aracılığıyla yaşayan Türk topluluklarına son iki yüzyılda sert bir politika uygulamış, kendi çıkarları doğrultusunda onları parçalayarak birbirlerinden ayırmaya ve uzaklaştırmaya çalışmıştır. Bu durumlar, Türk halklarının özgürleşmesi, bağımsızlık kazanması ve kültürel birliğin sağlanması gibi fikirleri ortaya çıkarmıştır. Turancılık, Pantürkizm Türklük, Türkçülük gibi düşünce akımları da bu süreçte ortaya çıkmıştır. Yıldırım da şiirlerini bu fikirler çerçevesinde terennüm etmiş, Sovyet Rusya'nın sömürsünü kabul etmeyip isyan ettiğini birçok kez dile getirmiş, *Mukaddes İhtilal* başlıklı şiirinde de millî bir hareket ile millî bir uyanış arzuladığını ifade etmiştir (Yıldırım, 1990: 90).

Elmas Yıldırım ilk şiirlerinde, Azerbaycan halkının yaşadığı sıkıntılar ile Azerbaycan'ın doğal güzellikleri dile getirmiştir. Ancak daha sonraları (Ahmet Cevad ve Hüseyin Cavid'in etkisiyle olsa gerek) millî heyecanı arttıran ibarelere yer vermiştir. Şair bu yüzden sürgüne gönderilmiştir ve sürgündeyken de Türk olmaktan gurur duyduğunu vurgulayan “Mertim, Türkoğlu Türk'üm ben, sözüm bir” ibaresini içeren *Ben* şiirini kaleme almıştır. Yine *Oğlum Aras İçin* notuyla oğluna itham ettiği şiirde oğlunun Aras gibi coşkun olmasını tembihlerken bu dik başlılığı soranlara “Söyle Türk'tür soyum, Aras”

şeklinde açıklama yapmaktadır(Yıldırım, 1990: 30-33).

Şair, vatan sevgisinin her şeyin üzerinde olduğunu anlatmaya çalıştığı *Boğulmayan Bir Ses* isimli şiirini Dağıstan'daki sürgün yıllarında annesine yazmış ancak çeşitli sebeplerden dolayı bu şiiri bitirememiş, geri kalan kısmını *Türk'üm* başlıklı şiiriyle tamamlamıştır. Yine sürgündeyken yazdığı *Amuderya'ya Çağırış* isimli şiirinde şair, düşman tarafından gelecek bir tehdide karşı hiçbir zaman korkmadığını ve bundan sonra da korkmayacağını anlatmaya çalışmaktadır ki, bu özelliğin de kendisinin "Türk kanı" taşımasından kaynaklandığını vurgulamaktadır. "Gene koy, hükmeylesin Türk ağzı / Oğuz'un yazdığı ferman kağızı" diyerek eski günlerdeki Türk hâkimiyetine telmih yapmakta, "Bes neden korku duyup ürkem ben? / Atamın oğlu yiğit Türk'üm ben" cümleleriyle de Türklüğün yiğitliğine vurgu yapmaktadır (Yıldırım, 1990: 60, 66; Akın, 2019: 24).

Elmas Yıldırım'ın Türkiye'de kaleme aldığı ve *Gara Destan* ismini verdiği şiiri, sadece Azerbaycan Türklerine değil Sovyet esareti ve sömürsü altında ezilen tüm Türklere yakılan bir ağdı andırmaktadır (Nebiyev, 1999: 140). Elmas Yıldırım, Sovyetlerin parçalayıp yönetme politikasıyla Türk halklarını birbirinden uzaklaştırmaya çalıştığını üzülen ifade etmekte, bir yandan Türklüğün eski ve onurlu tarihini ele alırken diğer yandan da onların karşılaştığı acı ve zor günlerin yürek burkan manzarasını canlandırmaya çabalamaktadır. (Sultanlı, 2007: 52). Şiirin "Ağla şair ağla yurdun dağılmış" mısrasında derdini, halkı ile bütünleşen bir yürek yangınına dönüştürmekte, şiirin her beşliğinde tekrarlanan "Goca Türk'ün düştüğü dert yaman hey!" dizesinde ise Türk kardeşlerinin düşmüş olduğu büyük sıkıntılara vurgu yapmaktadır (Akın, 2019: 25).

Elmas Yıldırım'ın Türkiye'de yazdığı *Dönek Kardeş* başlıklı şiir, 1944 yılında Türkiye'ye iltica eden ve daha sonra Sovyet ordusuna teslim edilen, 146 Azerbaycan Türkü'nün kutsal anısına adanmıştır. *Boraltan Köprüsü Olayı* denen bu vakia Türk tarihinde acı ve hüznü veren bir hadise olarak hatırlanmaktadır. Elmas Yıldırım, şiirde bir taraftan Stalin'in zalimliğine isyan ederken diğer taraftan Türkiye'nin kardeşlerini teslim etme tavrını eleştirmiş, bir Türk olarak utanç verici bu olayı asla kabullenememiş ve acısını; "Rusların, açtığı yaradan derin ,/ Anayurtta öz kardeşten, gördüğüm!" şeklinde ifade etmiştir (Akın, 2019: 26).

Elmas Yıldırım'ın Türkiye'de yazdığı *Yiğitlere Sesleniş* şiiri, *Türkçü Dostlarıma* notuyla ithaf edilmiştir. Bu şiirde şair, Sovyet Rusya'nın baskısı ve zulmüne karşı yiğit dediği Türkçü kardeşlerine seslenmekte, onlardan mazide olduğu gibi bugün de kahramanlık destanları yazmalarını beklemektedir. Bu kutsal yolda eğer biri fedakârlık yapacaksa, o kişinin kendisi olacağını vurgulayarak Türkçülere millî bir hareket önermektedir. (Akın, 2019: 26).

Son olarak Elmas Yıldırım'ın Türkiye'de iken yazmış olduğu *Ben Kimim* başlıklı şiiri de

Türk'ün kadim ve köklü tarihini hatırlatmakta, Mete, Oğuz, Cengiz, Timur, Çağatay, Kürşad, Şamil gibi Türk soyuna mensup kahramanların isimlerini zikrederek Türk gençliğine, köleliğe ve sömürü düzenine karşı mücadele ruhunu aşlamayı ve onlara millî istiklal şuuru katmayı arzulamaktadır (Akın, 2019: 27).

2.2. Elmas Yıldırım'ın Eserleri

1926 yılında Süleyman Rüstem (ö. 1989) ile yayımladığı *Dün ve Bugün* isimli birkaç sayfalık şiiri saymazsak Elmas Yıldırım'ın kaleme aldığı ilk şiir kitabı, 1930 senesinde Azereşir tarafından yayımlanan *Dağlar Seslenirken* adlı eserdir ki, bu eserin ismi, kitapta yer alan ve 1920'li yıllarda Azerbaycan'ı işgal eden Kızıl Rus işgalcilerini doğrudan hedefe koyan *Dağlar Seslenirken* başlıklı şiirden gelmektedir. Sovyet idaresi tarafından her ne kadar kitabın satışı yasaklanmış olsa da birkaç tanesi dönemin araştırmacıları tarafından saklanarak günümüze kadar gelmiştir. Eserin tamamına bakıldığında, işgalcilere karşı bir tavır net bir şekilde hissedilir. Eserde defalarca Rus çarlarının isimleri geçer ve onların işlediği zulümler detaylı bir şekilde anlatılmaya çalışılır. Ayrıca, dağlar metaforu, işgalcilere karşı gösterilen dik duruşu sembolize eden güçlü bir simge olarak kullanılır.

Elmas Yıldırım'ın diğer mühim bir eseri de "Boğulmayan Bir Ses" adlı şiir kitabıdır ki, bu eser, Azerbaycan Basın Yurdu tarafından 1936'da Türkiye'de, İstanbul Tecelli Matbaası'nda basılmıştır. İsminden de anlaşılacağı üzere kitap, "haykıracak, susmayacak, durdurulamayacak bir ses" olarak mücadele ruhunu vurgulamaktadır. Kitabın önsözünde belirtiliyor ki, şair Azerbaycan'daki sömürgeci rejime karşı gerçeği haykırdığı bir mesaj ile bu kitabı sunuyor. Kitapta yirmi dört şiir bulunmaktadır. Bekir Nebiyev, bu kitabın adının Elmas Yıldırım'ın Dağıstan'da sürgünde bulunduğu bir dönemde annesi için yazıp gönderdiği şiirden geldiğini ve kitaba da bu ismin verildiğini açıklar. (Nebiyev, 1999: 35).

Elmas Yıldırım'ın Azerbaycan Halk Manileri üzerine yazdığı kitap, *Bayatılar* adını taşır. İkinci baskısı, ilaveler ve düzeltmelerle zenginleştirilmiş şekilde, Turan Basımevi tarafından 1947 yılında basılmıştır. Bu kitabın girişinde Elmas Yıldırım'ın *Bayatıların Seslendiği Ülke* başlığıyla kısa bir tanıtım ve *Azerbaycan Edebiyatına Genel Bir Bakış* başlığıyla Şemseddin Kutlu'nun bir yazısı mevcuttur. Ayrıca kitabın sonunda bir de sözlük vardır. Maniler daha çok gurbette çekilen vatan hasreti üzerine yazılmış ve toplanmıştır. Ayrıca Yıldırım'ın; *Kaf Dağına Türküler*, *Elmas Yıldırım'ın Seçilmiş Şiirleri*, *İlk Şiirler*, *Dün Bugün*, *Dağlar Seslenirken*, *Azerbaycan Mânileri*, *Azerbaycan Halk Edebiyatından Alınmış Bayatılar*, *Boğulmayan Bir Ses* adlı eserleri de vardır.

3. Elmas Yıldırım'ın Mûsikî Anlayışı

Beşerî açıdan ehemmiyet arz eden pek çok konuya şiirlerinde temas eden Elmas Yıldırım, insan ürünü olması hasebiyle güzel sanatlardan biri olan mûsikîye de değinmiştir. Kaleme aldığı şiirlerinde mûsikîye sık sık temas eden Yıldırım, "Oku Bana Özümden!" şiirini tamamen bu konuya, yani mûsikîye tahsis etmiştir. Elmas Yıldırım'ın, radyodan dinlemekte olduğu Klasik Türk mûsikîsi / Türk sanat mûsikîsi eserleri icra eden hanendeye (şarkıcıya) hitaben kaleme aldığı bu şiiri, aslında onun mûsikî sanatına bakışını (mûsikî anlayışını) da son derece veciz, kısa ve öz bir şekilde ifade etmektedir.

Aşağıya alınan bu şiirinde ve diğer birçok şiirinde de olduğu gibi şairin şiirlerinden belirgin bir şekilde Türk milliyetçiliği kokusu alınmaktadır.

1. Bendin Açıklaması

"Çalma güzel, çalma yeter, yurttan uzak havadan!

Ben anlamam Kürdîli'den,² Semâî'den,³ Nevâ'dan.⁴

Oku bana şen bir Türkü,⁵ bizim Çukurova'dan!

Vur Dadal'ın⁶ mızrabıyla sarı, titrek tellere!

Seslen bizim bu dağlara, seslen bizim illere!"

Görüldüğü üzere Elmas Yıldırım şiirine "Çalma güzel, çalma yeter, yurttan uzak havadan / Ben anlamam Kürdîli'den, Semâî'den, Nevâ'dan" mısralarıyla başlamakta ve nezaketle hanendeden (şarkıcıdan) Klasik Türk mûsikîsi / Türk sanat mûsikîsi eserlerini (şarkıları) icra etmemesini talep etmektedir. Zira Yıldırım'a göre Türk halk mûsikîsine ait eserlerin

² **Kürdîli:** Kürdîlihiczakâr makamının kısaltılmış halidir. Kürdî makamı dizisinin rast perdesi üzerine geçürülmesiyle elde edilen kürdîlihiczakâr makamının durağı rast, güçlüsü gerdaniye, yedeni de acem aşiran perdesidir. İnci bir seyre sahip olan bu makamın donanımına si, mi ve la için küçük mücennep bemolü yazılır ve seyre ekseriya tiz durak (gerdaniye) civarından başlanmaktadır (Özkan, 2000: 220-221; Öztuna, 1990: 1/468-469).

³ **Semâî:** Aynı zamanda Türk mûsikîsinin üç zamanlı usulünün adı da olan semâî, klasik Türk mûsikîsinde beste formundan sonra gelen kapsamlı formlardan biridir. "Ağır Semâî" ve "Yürük Semâî" olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Adından da anlaşıldığı gibi yapısı ağır ama etkili olan ağır semâîler, küçük usullerle ölçülmüş olup fasıllarda beste formundan hemen sonra gelirler. Fasil icrasında şarkılardan sonra tekrar semâî formuna ait eserlere dönülür ancak bu durumda zikrolunan eserler "Yürük Semâî" adını alır. "Yürük Semâî" adı verilen usulle ölçülen yürük semâîler, adından da anlaşılacağı üzere daha hareketli ve canlıdır (Özkan, 2000: 87; Öztuna, 1990: 2/287-288).

⁴ **Nevâ:** İnci-çıkıcı bir makamdır Yerinde uşşak dörtlüsüne güçlü sesi olan nevâ perdesinde rast beşlisinin eklenmesiyle meydana gelir. Aynı zamanda seyre güçlü perdesi olan nevâ civarından başlanır segah, eviç, çargah, ve rast perdelerinde asma kararlar yapılabilir (Özkan, 2000: 168-169; Öztuna, 1990: 2/107-108).

⁵ **Türkü:** Türkü sözü genellikle; "Türkî" ifadesinden hareketle Türk'e özgü-has, Türk'e ait şekilde açıklanmaktadır (Eroğlu, 2017: 83).

⁶ **Dadal:** Bu isim meşhur halk şairi Dadaloğlu'nun isminin kısaltılmış halidir. Osmanlı Devleti'nin Anadolu Türkmenlerini iskân etme politikasına karşı tepki göstermiş bir halk ozanıdır. Kayseri'nin Tomarza ilçesinde 18.yüzyılın son çeyreğinde doğduğu bilinip 19. yüzyılın ortalarında vefat ettiği kaydedilmiştir. Çukurova ve Binboğa dağları arasında yarı göçebe bir hayat sürmüştür (Alptekin, 2018: 218-219).

(türkülerin) dışında kalan bu tür eserler, Türk'ün öz malı olmayıp dışarıdan (özellikle de Arap ve Fars kültüründen) kültürümüze ithal edilen "yurttan uzak havalar" sınıfına girmekte, dolayısıyla da icra edilmemeleri gerekmektedir. Onun bu anlayışını kısaca; "Türk, türkü söyler, türkü dinler!" özdeyişiyle özetlemek mümkündür.

Şair, ikinci dizede kürdîli hicazkâr makamını, semâî türünü ve nevâ makamını anlamadığını, daha doğrusu anlamak istemediğini belirtmektedir. Zira ona göre bahsi geçen tür ve makamlar Türk'e ve kendisine yabancıdır, bu yüzden de söylenmemesi gerekmektedir.

Şiirin üçüncü dizesinde şair, şarkıcıdan, "bizim" diyerek sahiplendiği Çukurova yöresinden şen bir türkü söylemesini talep etmektedir. Çukurova türkülerini sadece ovaya özgü ezgiler olarak değil, bölgenin genel coğrafi ve kültürel yapısı içinde değerlendirmek daha doğru olacaktır. Bu anlamda, Çukurova'nın dağlarıyla, ovalarıyla bir bütün olarak ele alarak türkülerini analiz etmek gereklidir. Çukurova türkülerini iki ana grupta toplamak mümkündür: 1- Bozlaklar (Uzun havalar) ve 2- Topuk havaları (Kırık havalar). Bu sınıflandırma, bölgenin coğrafi yapısı ve kültürel dokusunu yansıtarak, türkülerin çeşitliliği ve zenginliği hakkında daha kapsamlı bir anlayış sunar (Atılğan, 2007: 457). Ayrıca şair burada, Türk'ün ancak ve ancak kendi malı olan şeylerle mutlu olacağını, yabancılara ait olan ürünlerin Türk'e kasvetten başka bir şey getirmeyeceğinin vurgulamaktadır. Yeri gelmişken şairin burada yalnızca hanendeye seslenmediğini, ayrıca ona saziyle eşlik eden sazendeye de seslendiğini de belirtmekte fayda vardır. Zira birinci dizede "Çalma güzel, çalma yeter!" demekte, dördüncü dizede ise "Vur Dadal'ın mızrabıyla sarı titrek tellere!" denmektedir. Buradan yola çıkarak şairin, sazandelerin de meşhur Türk halk şairi Dadaloğlu gibi Türk sazı (bağlama) ile Türk'e has ezgiler icra etmelerini arzuladığını, zira bu ezgilerden yalnız Türk insanının değil Türk'ün dağının da illerinin de zevkiyâb olacağına inandığı rahatlıkla söylenebilir.

2. Bendin Açıklaması

"Bıktım artık özgelerin Gazel'inden,⁷ Caz'ından,⁸

Gel bir coşkun Türkü söyle Köroğlu'nun⁹ sazından!

---

⁷ **Gazel:** Klasik Türk musikisinde, bir ses sanatçısının belli bir güfte üzerine yaptığı doğaçlama besteye gazel denir. Gazeller, serbest tartımlı olmakla birlikte güçlü bir makamsal yapıya sahip eserlerdir. Gazel icracılarına ise gazelhan denir. Ancak günümüzde, gazel formunun popülerliği azalmıştır. (Özkan, 2000: 87; Öztuna, 1990: 1/299).

⁸ **Caz:** İlk kez ABD'nin güney eyaletlerinde ortaya çıkan caz, bir Afro-Amerikan müzik türü olup 1900'lerin başında gelişmeye başlamış, zamanla diğer ülkelere yayılmıştır ki, bu müzik türü 60'lı ve 70'li yıllarda Türkiye'de oldukça popüler olmuştur.

⁹ **Köroğlu:** Köroğlu hakkında bilgiler oldukça sınırlıdır ve yaşamıyla ilgili net verilere sahip değiliz. Şiirleri büyük ölçüde XVI. yüzyılda yaşadığı düşünülen bir başka Köroğlu ile karıştırılmıştır. Ona dair tek belge, Davut Paşa'yı idamdan kurtarmak için yeniçeriler arasında yer almasıyla ilgilidir. Özellikle çöğür çalma yeteneği ve sade bir dille şiir söylemesiyle tanınmıştır. (Alptekin, 2018: 204).

Ben geçemem yâd uğruna, öz yurdumun nazından.

Söyle benim neyim varmış Hicaz'da,¹⁰ Isfahan'da!?"¹¹

Türk'üm, artık dileğim bu, Türk yaşamak cihanda!"

Şair, bu bendin ilk dizesinde ne Arap ve Fars kültürünün müzikal bir ürünü olan gazele ne de muasır medeniyete ulaşmak adına Batı kültürünün müzikal bir ürünü olan caza itibar edilmemesi gerektiğini, bunların ümmetçilik veya çağdaşlık adına iletişim araçları (özellikle de radyolar) vasıtasıyla Türk insanına dayatılmasından bıktığını, zira yabancı kültürlerle has olan eserlerin Türk'ün duygu ve düşüncelerine tercüman olamadığını ve asla da olamayacağını vurgulamaktadır.

İkinci dizede ise Türk'ün ancak kendi bünyesinden doğan, duygu ve düşüncelerine tercüman olan nağmeleri içeren türkülerden haz alıp coşacağının altı çizilerek hanende ile sazendeyle Köroğlu'nun sesinden ve sazından çıkan türküler söylemesi "gel" emir kipiyle istenmektedir. Şayet bunun aksi yapılacak olursa, yani yukarıdaki paragrafta vurgulanan yabancı akımların peşinden gidilirse, Türk'ü Türk yapan değerlere (velev ki sıkıntı da vermiş olsa) sırt çevrilmiş, başka bir deyişle Türk ırkına ihanet edilmiş olacaktır.

Üçüncü dizede de "Söyle benim neyim varmış Hicaz'da, Isfahan'da! ?" dizesinde "tevriye" sanatını kullanmaktadır. Şöyle ki, görünürde Hicaz ve Isfahan makamları vardır ve bir Türk'ün bu makamlarla herhangi bir ilgisinin olmaması gerektiği vurgulanmaktadır. Ancak bu ibareden kastedilen uzak olan manadır. Yani bir Türk'e, sahip olduğu kültürel özelliklerin yeterli olduğu, zira bu özelliklerin onun şahsiyetini oluşturduğu, her ne kadar İslâm dairesi içerisinde olsalar da Arap (Hicaz) ve Fars (Isfahan) kültürünün etkisi altına girilmemesi gerektiği, şayet böyle olursa Türk'ün, şahsiyetini kaybedip başka milletlerin uşağı veya kölesi olacağı vurgulanmaktadır. Yani şair bu bendin son mısrasında (görünürde şahsına hakikatte ise soydaşlarına) "Türk" gibi asil ve necip bir milletin mensubu olduğunu vurgulamakta ve bundan böyle de ister Arap veya Acem gibi İslâm dinine mensup milletler olsun isterse de başka dinlere mensup milletler olsun hiçbir milletin etkisi altında kalmadan veya boyunduruğu altına girmeden tüm kültürel özellikleriyle (ki, bu özellikler arasında mûsikî sanatı da ön sıralarda yer almaktadır) Türk gibi yaşamak istediğini tüm dünyaya haykırmaktadır.

---

¹⁰ **Hicaz:** İnci-çıkıcı bir makamdır. Yerinde hicaz dörtlüsüne güçlü sesi olan nevâ perdesinde rast beşlisinin eklenmesiyle meydana gelmiştir.. Durağı (düğah) veya güçlü (nevâ) perdesi civarlarında seyre başlanır. Yedeni rast, karar perdesi de düğahdır (Özkan, 2000: 1342-151; Öztuna, 1990: 2/344).

¹¹ **Isfahan:** İnci-çıkıcı bir makam olan isfahanın durağı düğah, güçlüsü nevâ, yedeni de rast perdesidir. Makamın seyrine çoğunlukla nevâ perdesi civarından başlanır, yukarıda fazla genişleme sesleri kullanılmaz. Nevâ perdesinden aşağıya inilerek, uşşak dörtlüsünün sesleri kullanılır ve düğah perdesinde karar verilir (Özkan, 2000: 130; Öztuna, 1990: 2/344).

3. Bendin Açıklaması

"İlham alıp âşıkların yurttan kopan sesinden.

Sesin gelsin Şarkışla'dan, Kemalye'den, Pasin'den!

Kat o titrek nefesine Harput'un Maya'sından!¹²

Olsun coşan Türküler'de Karacaoğlan¹³ hemrâhın!

İçten doğan koşmaları¹⁴ cana gelsin Emrah'ın!"¹⁵

Elmas Yıldırım bu bendin tüm dizelerinde, hitap ettiği muhatabının şahsında tüm halka seslenerek ilhamlarını, Arap, Fars veya Batı'dan değil de âşıkların bağlamayla icra etmiş oldukları Türk insanına ve yurduna has nağmelerden aldıklarını belirtmiştir. Âşık Veysel'in (ö. 1973) de memleketi olan Sivas'ın Şarkışla ilçesi ayrıca Erzincan'ın Eğin/Kemaliye, Erzurum'un Pasinler ilçeleri ve bugünkü Elazığ'ın çekirdeğini oluşturan tarihî Harput şehrinde Türk insanı tarafından yakılan türküler (kırik ve uzun havaları/mayaları) icra etmelerini tavsiye etmektedir. Bu türküler, Türk insanının duygu ve düşüncelerini en yüksek düzeyde ifade ettiği için coşturucu bir özelliğe sahiptir. Hem coşkunluk veren bu eserler, hem de içsel huzur sağlayan Ercişli Emrah'ın koşmaları, insanların ruhunu derinden etkiler. Bu tür eserler seslendirildiğinde, insanlar kendilerine Karacaoğlan gibi büyük bir ozanın eşlik ettiğini hissederler. Ercişli Emrah ve Karacaoğlan, Türk halk müziğinin önemli figürlerindedir. Her ikisi de Türk halk müziğinin zengin mirasını oluşturan önemli ozanlardır.

¹²

Maya: Türk halk müziğinin usulsüz bir sözlü uzun hava türüdür ve genellikle bir oktavın üzerinde sesleri içerir. Bu türün temel özelliği, Hüseyini makamında bestelenmiş olmasıdır. Genellikle, seslendirme sırasında " of,yavri yavri, ah" gibi ek sözler kullanılır. Sözlerden önce, genellikle usullü ve çalgısal bir bölüm seslendirilir ve bu bölümlerde curcuna usulü tercih edilir. Maya, kimi zaman küme ve motif oluşturmayı içerir ve resitatif tarzda seslendirilir. Hüzünlü bir konuyu işler ve genellikle bir önceki uzun havanın ardından, ölçsüz ancak ritmik bir şekilde söylenir. Bu tür, özellikle Güney ve Doğu Anadolu bölgelerinde daha yaygın olarak söylenir. (Öztuna, 1990: 2/291).

¹³ **Karacaoğlan:** Şiirlerine 17. yüzyıldan beri mecmualarda rastlanan ünlü bir saz şairidir ve Âşık Edebiyatının önde gelen isimlerindedir. Hayatıyla ilgili kesin bilgilere sahip olunmamasıyla birlikte, 17. yüzyılda Çukurova-Toroslar bölgesinde doğduğu ve bu bölgedeki Türkmen aşiretleri arasında yaşadığı anlaşılmaktadır. (Alptekin, 2018: 200-203).

¹⁴ **Koşma:** Kıtaları dörder mısralı ve en az üç kıtadan oluşan halk edebiyatı biçimi. Halk edebiyatının yine halk ozanları tarafından en çok kullanılan şekillerinden biridir. Ezgileri bakımından yörelere göre çeşitlilik gösterir ve özel isimlerle anılır (Öztuna, 1990: 1/460).

¹⁵ **Emrah:** Babasının âşık, kendisinin de badeli âşık olması, şiirlerinin tamamını Türkçe ve hece vezni ile söylemiş olması vs. özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, bunlara ilaveten de Elmas Yıldırım'ın Türkçü kimliği dikkate alındığında burada kastedilen kişinin Erzurumlu Emrah değil de Ercişli Emrah olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu hususun altını çizdikten sonra Ercişli Emrah hakkında ayrıca şu bilgileri de verebiliriz ki, onun doğum tarihi ve ölüm tarihi ile ilgili elimizde bilgi olmadığı gibi hayatı hakkında da çok fazla bir bilgi mevcut değildir. Dolayısıyla da birçok şiiri Erzurumlu Emrah'a atfedilmiştir. Hayatı hakkındaki bilgiler, "Ercişli Emrah ile Selvihan Hikâyesi" ile birkaç küçük belgeye dayanmaktadır. "Erciş kurbünde yetişmiş derd-i yâr ile bağı yanık Karakoyunlu âşıklarındandır." Bu kısa bilgiler Emrah ilgili en güvenilir kaynaktır (Alptekin, 2018: 196-197).

Ercişli Emrah, Türk halk müziğinde önemli bir yere sahip olan bir halk ozanıdır. Ercişli Emrah'ın türküleri, genellikle Anadolu'nun doğusundaki Kürtçe ve Türkçe konuşulan bölgelerde popülerdir. Onun türküleri, genellikle doğa, aşk, ayrılık gibi temaları işler ve derin duyguları yansıtır. Ercişli Emrah'ın eserleri, özellikle Doğu Anadolu Bölgesi'nde halk arasında çok sevilir ve seslendirilir.

Karacaoğlan ise Türk halk şiirinin en önemli isimlerindedir. 17. yüzyılda yaşamış olan ünlü bir Türk halk şairidir. Aşk, seveda, doğa ve özgürlük gibi temaları işleyen şiirleri, Türk halk edebiyatının en seçkin örneklerinden biridir. Karacaoğlan'ın türküleri, hala Türk halk müziğinin en sevilen eserleri arasındadır ve pek çok farklı yorumcu tarafından seslendirilir.

Ercişli Emrah ve Karacaoğlan'ın eserleri, Türk halk müziğinin zenginliklerini ve derinliklerini yansıtan önemli birer parçadır. Bu iki ozanın türkülerinin, Türk kültürünün ve müziğinin özgün ve değerli birer parçası olduğu kabul edilir.

4. Bendin Açıklaması

"Bin bir Kerem¹⁶ seslenirken toprağında, taşında,

Çölün yârı yer bulur mu yüce dağlar başında?

Oku bana ne söylenmiş Çamlıbel'in¹⁷ döşünde!

'Yiğit olan bu dağlara çıkıp yaslanmalıdır!

Öz yurdunu seven âşık yurda seslenmelidir!'"

Yıldırım, bu bendin dizelerinde de Âşık Kerem gibi binlerce Türk halk ozanının gönlünden ve dilinden dökülen türküler varken Araplara has olarak telakki ettiği klasik Türk mûsikîsi/Türk sanat mûsikîsi eserlerinin (şarkıların) özbeöz Türk yurdu olan bu memlekette revaç bulamayacağını, zira diğer milletler gibi Türk Milleti'nin de ancak kendi insanının üretmiş olduğu türkülerden haz alacağını dile getirmiştir. Aynı zamanda halk kahramanı da olan meşhur saz şairlerinin buram-buram yiğitlik, vatan ve milliyetperverlik kokan sözlerinden ve bunlara giydirilen nağmelerden zevk alıp aşka, vecde ve şevke geleceğini de ifade etmektedir.

---

¹⁶ **Kerem:** 16. yüzyılda yaşadı. İsfahan Şahı'nın oğludur. Asıl adı Ahmet Mirza. Ünlü halk öyküsü "Kerem ile Aslı"nın kahramanı olduğu söylenir. O, halk ozanlarının ve saz ozanlarının geleneksel yapısına uygun, oldukça hassas ve sade bir dille aşk deyişleri söyleyen bir ozandı. Özellikle Anadolu halkının özlemlerini, duyarlılığını, isteklerini içeren bu şiirlerin bazı bölümlerinin, doğrudan Âşık Kerem'in dilinden sazından çıkmamış olması olasıdır (Alptekin, 2018: 64).

¹⁷ **Çamlıbel:** Destansı anlatıma göre Köroğlu'nun yaşadığı yer olarak bilinir. Bolu Beyi'ne karşı bayrak açan Köroğlu Çamlıbel'e civarına yerleşir, etrafına cesur adamlar toplar ve babasının öcünü alır.

5. Bendin Açıklaması

"Neme lazım yabancıların Serenad'ı,¹⁸ Beste'si!?"¹⁹

Bırak, bırak coşuversin Türk sazının ustası!

Bak ne diyor içimdeki yurt aşkının hastası!?"

'Bulamazsam varlığımı, öz yurdumda, özümde,

Bu çırpınış, bu gidiş, bir pula değmez, gözümde!"

Elmas Yıldırım bu şiirin son bendinde, ne Hıristiyan- Batı kültür ve medeniyetine ait olan Serenad'ın, ne de Arap ve Farsların başını çektiği İslâm kültür ve medeniyetine has olan beste ile kendisinin (dolayısıyla da Türk Milleti'nin) herhangi bir işinin veya ilgisinin olamayacağını belirtmiştir. Bu tür eserlerin Türk Milleti'ne dayatılmasının doğru olmadığını, dayatılsa bile bundan herhangi bir sonuç alınamayacağını, insan fıtratına ters olan bu tür uygulamaların tarih boyunca kabul görmediğini ve göremeyeceğini, dolayısıyla da sazendesiyle, hanendesiyle ve dinleyici kitlesiyle Türk insanının rahat bırakılması gerektiğini dile getirmiştir. Türk sazının (bağlamanın) ustalarının yabancılarla ait olan eserlerle değil, ancak ve ancak kendi insanının yakmış olduğu eserlerle (türkülerle) coşacağını, her ne kadar bazı çevrelerce dayatılmış da olsa kendisi gibi vatan ve millet sevdalısı insanların nazarında, Türk insanının duygu ve düşüncelerini yansıtmayan mûsikî eserlerinin bir pul kadar değerinin olmadığını vurgulamaktadır.

SONUÇ

Sovyet idaresince Azerbaycan Türkü'nün başına getirilen musibetlerin, yaşatılan katliamların, kederlerin ve sürgünlerin adeta bir salnamesi hükmünde olan Azerbaycan muhaceret (sürgün) edebiyatına mensup şairlerden biri de Elmas Yıldırım'dır. Kızıl istila yönetiminin oluşturduğu güdümlü edebiyata hizmet etmeyen Elmas Yıldırım, önce Dağıstan'a ardından da Türkmenistan'a sürgüne gönderilmiş, ancak burada da rejim kendisini rahat bırakmadığı için İran'a kaçmak zorunda kalmıştır. İran'da da aradığı huzuru bulamayan Elmas Yıldırım, buradan soydaşlarının olduğu ülkeye, Türkiye'ye gelmiştir. Her ne kadar burada da gurbetlik yaşamış olsa da "ikinci vatanım" dediği Türkiye'deki son on yedi yılı, onun hayatının en verimli yıllarını geçirdiği bir zaman dilimi olmuştur. Türk halkının ıstırapıyla muzdarip olan şair, kurtuluşu ancak "millî istiklal" olarak nitelendirdiği Türk'ün kendi öz benliğine dönmesinde görmüş, burada

---

¹⁸ **Serenad:** Gece mûsikîsi de demek olan serenad, Batı mûsikîsine mahsus bir tür olup sazlı ve sözlü mûsikîden oluşan küçük, basit, samimi, davetkâr ve recakâr vazıh parçalara verilen addır. Genellikle aşkın ifadesinde kullanılan bu parçalar, çoğunlukla geceleyn sevgilinin balkonu altında icra edilir (Öztuna, 1990: 2/291).

¹⁹ **Beste:** Kâr'dan sonra en geniş kapsamlı mûsikî eserlerine sahip olan beste türü, bir mısralık dört haneden oluşur ve her mısranın sonunda "terennüm" adı verilen nağmeler bulunur (Özkan, 2000: 86-87; Öztuna, 1990: 1/155).

yazdığı şiirlerde gençliğe, Türk'e, Türkçülüğe ve Türk tarihine dair, millî his ve heyecanın dorukta olduğu önemli mesajlar vermiştir.

Diğer şairler gibi Elmas Yıldırım da şiirlerinde başta vatan, gurbet ve milliyetçilik (Türkçülük) olmak üzere beşerî açıdan önem arz eden hemen her konuya temas etmiştir ki, bu konulardan biri de Türk kültürü ve sanatının mühim şubelerinden biri olan mûsikîdir. Hemen her konuya Türkçülük zaviyesinden bakan Yıldırım, evrensel bir sanat olan veya olması gereken mûsikî sanatına da milliyetçi (Türkçü) bir bakış açısıyla bakmıştır. Türk insanının duygu ve düşüncelerini kemalde yansıttığına inandığı türkülerin dışında âşık edebiyatına önem vermiştir. Ayrıca ister Doğu'dan (özellikle de İslâm medeniyetinin önemli temsilcileri olan Araplar ile Farslardan) alınan ve klasik Türk sanat (saray) mûsikîsi / Türk mûsikîsi adı verilen mûsikî türüne ait besteler (şarkılar) olsun, ister Batı'dan (özellikle de çağdaş (!) medeniyetin öncüsü olarak kabul edilen Hıristiyan, İngiliz, Fransız ve İtalyanlardan) ithal edilen serenad, caz veya pop müziğine ait eserler olsun hiçbir mûsikî eserine değer vermemiş, değer vermediği gibi gerçek Türk milliyetçilerinden de bu eserlere değer vermemelerini istemiştir.

KAYNAKÇA

- Akın, Ümit (2019), "*Azerbaycanlı Şair Elmas Yıldırım'ın Şiirlerinde Türkçülük Mefhumu*", **Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)**, 6(5), s. 17-29.
- Akpınar, Yavuz (1994), **Azerî Edebiyatı Araştırmaları**, Dergâh Yayınları, İstanbul, s.262.
- Aküzüm, Feyzi (1990), **Elmas Yıldırım'ın Hal Tercümesi: Yiğitlere Sesleniş**, Azerbaycan Kültür Yayınları, Ankara.
- Alptekin, Ali Berat (2018), "*XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Âşık Şiiri*", **Türk Halk Şiiri**, (ed. Ali Duymaz-Çiğdem Kara), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Atılğan, Halil (2007), "*Çukurova Türkülerinin Müzik Yapısı*", **Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi**, s. 457.
- Eroğlu, Türker (2017), "*Türkü Nedir?*", **Kesit Akademi Dergisi**, S. 7, s. 78-91.
- <https://yesiligdir.com/yazar/yazi/7036>.
- Nebiyev, Bekir (1999), **Didergin Şair (Almas Yıldırım'ın Yaratıcılık Yolu)**, (çev. Aljira Topalova), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Okumuş, Salih (2015), "*Gurbeti Vatan Eden Şair: Elmas Yıldırım*", **Yeni Türkiye**, S. 76. ,s. 474-490.
- Özkan, İsmail Hakkı (2000), **Türk Mûsikîsi Nazariyatı ve Usûlleri, Kudüm Velveleleri**, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Öztuna, Yılmaz (1990), **Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi**, 2 Cilt, Kültür Bakanlığı

Yayınları, Ankara.

Sultanlı, Vakıf (2007), **Azerbaycan Muhaceret Edebiyatı**, (çev. Enver Uzun), Avrupa Yakası Yayınları, İstanbul.

Yıldırım, Elmas (1990), **Yiğitlere Sesleniş**, (haz. Ahmet Karaca), Azerbaycan Kültür Derneği Yayınları, Ankara.

EK

OKU BANA ÖZÜMDEN

(Radyodaki Güzel Sesli Hanendeye)

"Çalma güzel, çalma yeter, yurttan uzak havadan!

Ben anlamam Kürdîli'den, Semâî'den, Nevâ'dan.

Oku bana şen bir türkü, bizim Çukurova'dan!

Vur Dadal'ın mızrabıyla sarı, titrek tellere!

Seslen bizim bu dağlara, seslen bizim illere!

Bıktım artık özgelerin gazelinden, cazından,

Gel bir coşkun türkü söyle Köroğlu'nun sazından!

Ben geçemem yâd uğruna, öz yurdumun nazından.

Söyle benim neyim varmış Hicaz'da, Isfahan'da!

Türk'üm, artık dileğim bu, Türk yaşamak cihanda!

İlham alıp âşıkların yurttan kopan sesinden.

Sesin gelsin Şarkışla'dan, Kemalye'den, Pasin'den!

Kat o titrek nefesine Harput'un mayasından!

Olsun coşan türkülerde Karacaoğlan hemrâhın!

İçten doğan koşmaları cana gelsin Emrah'ın!

Bin bir Kerem seslenirken toprağında, taşında,

Çölün yârı yer bulur mu yüce dağlar başında?

Oku bana ne söylenmiş Çamlıbel'in döşünde!

“Yiğit olan bu dağlara çıkıp yaslanmalıdır!
Öz yurdunu seven âşık yurda seslenmelidir!”

Neme lazım yabancıнын serenadı, bestesi!
Bırak, bırak coşuversin Türk sazının ustası!
Bak ne diyor içimdeki yurt aşkının hastası!
"Bulamazsam varlığımı, öz yurdumda, özümde,
Bu çırpınış, bu gidiş, bir pula değmez, gözümde!"
(Elmas Yıldırım, Ağın, Turan Gazetesi, 22.12.1945 Cumartesi)